

Teatrul și autorii dramatici

Materialele documentare care se publică în numărul de față exprimă două atitudini diferite față de autorii dramatici autohtoni din partea a doi directori ai Teatrului Național. Costache Demetriade l-a tratat cu superficialitate pe autorul Bogdan Petriceicu Hajdeu, (fapt cu atât mai grav, cu cât C. Demetriade fusese puternic sprijinit de Hajdeu, cu prilejul vacanței ce se deschisese, în conducerea Teatrului) — după cum, se pare, i-a tratat cu ușurință pe actori și, de altfel, toate problemele instituției (un dosar voluminos cuprinde numai și numai reclamații la adresa sa); Ion Ghica își exprime în răspunsul dat unui ziar atitudinea față de cauza sprijinirii dramaturgiei originale și demonstrează cu fapte, cărora merită să li se acorde credit, poziția principală, de servire a instituției, pe care se situa direcția teatrului în raporturile cu scriitorii.

De vreme ce aceste două vechi documente sînt contradictorii, atunci ce anume a îndemnat la alcătuirea lor, sub același titlu?

După părerea mea, ele au o trăsătură comună. Și în 1867, și în 1879, ca și în foarte mulți alți ani din istoria Teatrului Național, problema reprezentării dramaturgiei originale pe scena teatrului era problema cea mai importantă, de care răspundea în primul rînd conducerea, adică directorul ajutat de comitetul teatral (acestui din urmă i se adresa Hajdeu cu plîngerea împotriva directorului). Directorul teatrului avea legături cu autorii, trata direct cu ei, chema comitetul să le citească piesele și să refere asupra lor, uneori îi invita pe autori să facă prima lectură a piesei în fața personalului teatrului. Într-unul din dosarele cuprinzînd acte ale directoratului lui Ghica, sînt numeroase referate făcute de el însuși asupra unor lucrări originale și a unor traduceri. Referatele denotă mai totdeauna o lectură serioasă a textului respectiv și grija de a-l analiza minuțios.

Așadar, putem considera, fie și în lumina acestor două acte, că în problema relațiilor teatrului cu autorii există o veche tradiție: a socotirii problemei repertoriului original drept problema de competență a conducerii unui teatru, sau, cum am spune astăzi, cea mai însemnată chestiune a politicii teatrale — de care directorul teatrului răspunde direct și în primul rînd.

Valentin SILVESTRU

Domnilor membri ai Comitetului Teatral¹

Sînt acum două luni, isprăvind o dramă originală în 5 acte, intitulată „Domnița Roxanda” fusei destul de norocit de a găsi pe ambii DD. Directori teatrali din București, gata ca s-o iea de la mine cu aceleași condițiuni, dintre cari cele principale sînt:

¹ Dosar 243/1867. Fondul Teatrului Național, Arhivele Statului nr. 40.

1. O zeciuială din beneficiul brut al reprezentaţiunilor ; şi 2. obligaţiunea de a da prima reprezentaţie *cel mult* pînă la 29 decembrie.

Pus în faţă cu D. Pascaly şi D. Demetriad, avui fatalitatea de a preferi pe acest din urmă. Uitînd că D. Pascaly, deşi lipsit de mijloace şi de subvenţiuni, totuşi a reuşit a conduce în curs de patru ani o trupă excelentă, eu avusei nefericita naivitate de a crede, că D. Demetriad intrarmat cu pompoasele sale programe şi promisiuni, subvenţionat de guvern, jucînd pe o scenă mare şi gratuită şi adjutat chiar din punga particulare, prezintă mai multe garanţii de esactitate. A fost o fatalitate, o nefericire, o naivitate din parte-mi, domnilor membri !

Stipulînd prin contract ca piesa mea să fie reprezentată *cel mult* pînă la 29 decembrie, eu calculam că în cursul lui februarie, cînd timpul este încă foarte favorabil pentru publicul teatral, să se poată da mai multe reprezentaţiuni succesive, şi ast-fel să capăt o răsplătă materială pentru munca mea, avînd tot de o dată satisfacţiunea de a fi aprepuit de un public mai ales şi mai numeros. Precum vedeţi, Domnilor Membri, clausele de a se da prima reprezentaţie *cel mult* pînă la 29 decembrie, este una din cele mai importante din contract.

La 29 decembrie expirat, piesa nu s-a reprezentat. Primînd reclamările mele, D. Demetriad îmi răspunse de-ntii că decorurile nu sînt gata, apoi că costumele sînt în lucru, de aci că se va reprezenta negreşit peste o săptămînă, mai încolo că piesa este deja afişată pentru duminică ; din duminică în joi, din joi în marţi, şi așa înainte, amăgînd ast-fel şi buna credinţă a autorului, şi aşteptările publicului în modul cel mai necalificabil. Mulţumit acestui cinism al D-lui Demetriad, piesa mea adjunse a fi o fabulă, un proverb, în fine ce-va-şi în felul calendelor grece !

Nu mai poci îngădui mai mult timp asemenea tergiversaţiuni, care mi-au pricinuit pagube materiale şi au aruncat un ridicol asupra operei melle. Aşa dară constat că D. Demetriad a călcat contractul, că contractul nu mai există, şi că, prin urmare, *opresc cu des-severşire pe D. Demetriad de a mai reprezenta pe „Domniţa Roxanda“*.

Primiţi Domnilor Membrii, încredinţarea celei mai distinse consideraţiuni ².

22 februarie 1867.

B. P. Hajdeu

Domnule Redactor ³

În numărul de la 14 Noembrie curent al ziarului ce redactaţi Dl A. A. aduce Direcţiunei şi Comitetului Theatrelor o serie de acuşări.

Permiteţi-mi Dle Redactor cîteva explicaţiuni asupra acelor inculpări.

1. Sîntem acuşaţi că piesele prezentate la cercetarea Comitetului nu ar fi înregistrate. Eroare ! şi pentru edificarea D-tră nu aveţi decît a vă osteni pînă la Cancelaria Direcţiunii Generale a Theatrelor unde puteţi vedea registrele intrărilor şi eşirilor şi dacă din neglijenţă sau din scăparea din vedere a ţiitorului de registre se va găsi vreo piesă neînregistrată, făgăduesc a pedepsi acel impieगत.

Se înţelege că vorbesc de piessele venite cu adrese în regulă către Direcţiune — pentru acelea ce se aduc într-un mod amical prin mijlocirea vreunuia din artiştii sau a vreunuia din Membrii Comitetului, acelea fireşte intră şi es de la mînă la mînă ; Direcţiunea de şi s-a crezut totdeauna datoare de a le supune cercetărei Comitetului dar nu s-a crezut în drept nici a face formalităţile prescrise de regulament pentru respingerea lor nici a le înregistra. Astfel aşi putea cita cîteva casuri pentru piessele D-lui X... intitulată „Răniţii Romîni“ pe care autorul singur a retras-o după povaţa mea personală ; aceasta mi-am

² Scrisoarea şi semnătura sînt originale. Pe un colţ e scrisă următoarea apostilă: „Primît la 23 ianuarie. La dosar, fiindcă s-au regulat pretenţiunile D-lui reclamant cu D. Demetriad“.

³ Dosar 527/1879 — Fondul Teatrului Naţional, Arhivele Statului. Manuscrisul, cîrnă scrisă de Ion Ghica sau poate după dictarea lui, este rectificat ulterior. Mi s-au părut interesante rectificările, drept care am notat cele mai multe dintre ele în subsolurile paginilor de faţă.

permis-o în puterea relațiilor de amicie care există între mine și autor, și i-am înapoiat-o, nu însă fără a o supune aprecierii Comitetului care nu a crezut-o că ar putea fi pusă în studiu.

Tot astfel s-a urmat și cu piessa D-lui Y intitulată *Iubirea și Trădarea*, care autorul a cetit-o însuși în Comitet și care s-a înapoiat autorului după cererea sa când a văzut că Comitetul era decis a o respinge⁴.

Piessele care au venit cu cereri formale fie cu nume deschis, fie cu nume sigilat s-au dat tot de a una la unul din Membrii Comitetului, care, conform art. 89 din⁵ Regulamentul Theatrelor după ce a cetit-o⁶ împreună cu directorul de scenă și-au dat părerea sa în scris, părere supusă în urmă Comitetului. Aceste piesse, de multe ori au fost citite din scoartă în scoartă și comitetul s-a pronunțat în cunoștință de cauză⁷, Hotărîrea Comitetului s-a comunicat autorilor: astfel s-a urmat cu piessa „Iosif și frații lui sau virtutea prigonită“, „Fauariștii“, „Cosmopolitul“, „Contele Iulian sau castelul blestemat“, „Moartea lui (?)“⁸, „Tăierea boerilor la Tîrgoviscea“ etc. pe care Comitetul în aprecierea sa, necrezînd că poate oferi publicului destul interes le-a respins⁹.

Credeți, Domnule Redactor, că este foarte meritoriu din partea Comitetului de a ceti toate piesele cîte se prezintă și a le cerceta așa de conștiincios precum a face și credeți că acele de respins sînt mai numeroase decît acelea care s-ar putea pune în scenă cu succes aceasta este natural fiindcă este mult mai lesne a se crede cineva autor dramatic decît a fi.

O altă acuzațiune ce ne aduceți este că Theatrul ar fi pus la dispozițiunea amicilor și favoriților noștri.

Într-adevăr, Domnule Redactor, aici aveți dreptate căci acei care aduc piese care pot fi jucate devin pe drept amicii și favoriții direcțiunii, ai Comitetului și Societarilor, ai tuturor artiștilor și chiar ai publicului.

Dar să vedem care sînt astăzi acei amici și favoriți? De cînd s-a înființat prin lege Societatea Dramatică s-a admis a se juca pe scena Theatrului piesse ca: *Ruy Blas* traducere în versuri, operă care s-a cetit de Dnu Dtrîe Ollănescu în prezența tuturilor Membrilor Comitetului care a admis-o în unanimitate în toată forma, adresînd Dlui Ollănescu complemente foarte meritate¹⁰.

S-a prezentat de Dl I. L. Caragiale traducțiunea unui act din piessa *Roma Învinsă* propunînd de a traduce și pe cele alte patru acte dacă Comitetul va găsi meritoriu traducțiunea actului I. Dl. I. L. Caragiale a cetit în plina Comitetului care pronunțîndu-se într-un mod foarte¹¹ favorabil cum a merita Dl. Caragiale a continuat traducțiunea citîndu-se de comitet act cu act, după cum înainta lucrarea. S-a admis drama originală „Curcani“ al Dlui G. Ventura. Aprobarea ce publicul a dat acestei piesse dovedește destul că nu a fost o cestiune de favoare sau de amicie¹².

S-a admis piessa originală în versuri a Dlui Ollănescu intitulată „Pe malul gîrlei“ după ce a fost cetită în comitet în pleno aprobarea și aplausele nu au fost date în considerațiunea simpatiei persoanei autorului ci fiindcă după aprecierea noastră le-am crezut meritate; am admis-o tot cu acea imparțialitate cu care am respins pe altele deși autorii ne erau amici și poate și mai mult¹³. Nu pentru considerațiuni de amicie și favor am admis,

⁴ Era decis a o — adăugat ulterior.

⁵ Ulterior, s-a tăiat art. 89 din

⁶ Ulterior s-a adăugat după ce a cetit-o.

⁷ S-au tăiat apoi cuvintele pre cît l-a tăiat capul.

⁸ Trecînd pe pagina următoare, scriitorul (sau copistul) a uitat să precizeze a cui moarte era.

⁹ S-au tăiat vorbele: Poate că Dumniavoastră ați fi judecat altfel dar aceasta este o chestiune de apreciere.

¹⁰ Aici, s-au tăiat cuvintele Ce le cred eu meritorii.

¹¹ Foarte și cum o merita Dl. Caragiale cuvinte adăugate textului inițial.

¹² Intregul pasaj a fost adăugat ulterior.

¹³ Aici au fost șterse cuvintele tot atît de simpatici.

după cetire în pleno spirtoasa comedie a Dlui Hîjdău „Trei crai dela răsărit“ și delicata și fina comedie „Rara avis“ a Dlui V. A. Urechia.

Nu fără cetire nici de favor s-a admis piessa mult iubitului poet¹⁴ G. Sion *Candidat* și *Deputat*. Nu fără cetire nici pentru amicie s-a admis piessa *Amor și patriotism* a laboriosului căpitan Ciupagea¹⁵. Tot considerațiuni de adevărat merit literar¹⁶ ne-a făcut să admitem piessa în versuri a Dlui Ollănescu „Pribeagul“. Mai toate numele ce am citat¹⁷ sînt nume cunoscute în litteratura romînă și nu au trebuință de favor nici de amicie pentru a și vedea operele lor la lumină.

Opera *Despot Uodă* a fost citită de autor în foaerul Theatrului cu fație cu toți membrii Comitetului, afară de Dl. I. Calenderu absent din București¹⁸, față cu toți artiștii Theatrului Național și cu mai multe persoane capabile de a aprecia o asemenea lucrare; s-a dat acestei cetiri un fel de solemnitate pentru că marele nume al autorului îi da acest drept și fiindcă toți acei care avuseseră ocaziunea a o cunoaște în parte sau în întregul ei o considerău ca un eveniment litterar; pînă acum nu avem decît un singur Alecsandri și ori care ar fi aprecierile diferite numele său ne impune¹⁹.

Numele ce v-am citat, sînt tot nume de acelea care și-a făcut dovezile pe arena litterară iar nu în aceia a intrigilor și favorurilor și sînt încredințat că de a și cere să ne arătați un nume de favor nu ați ști unde să-l luați în repertoriul de care vă ocupați, după cum nu ați ști să citați numele unei piesse meritorii respinse de comitet. În adevăr s-a citat de mai multe ori și chiar în ziarul Dumneavoastră respingerea unei serii de traducții și anume traducțiunea frumoasei comedii a lui Molière *Amphytrion*.

Acea comedie este tradusă încă²⁰ din anul 1834 de răposatul Eliade și dacă s-ar juca vreodată²¹ pe scena Theatrului Național cred că dreptatea ar cere să se joace după traducțiunea lui Eliade.

Sînt bătrîn și vechi pe scena criticelor²² de tot felul și din lunga mea experiență m-am putut convinge că acel ce-și face datoria sa în consecință nu are a se teme nici de amenințările Dlui A. A. nici de epigramele Dlui Cicală oricît de mari ar fi meritele și titlurile lor de stima și la considerațiunea națiunii.

Scusați Dle Redactor lungimea epistolei mele și binevoiți a primi încredințarea deosebitei mele considerațiuni²³.

Ion Ghica

¹⁴ În acest loc s-a adăugat mult și s-a tăiat nostru.

¹⁵ Autorul și titlul piesei adăugate ulterior.

¹⁶ Adevărat și literar, cuvinte adăugate.

¹⁷ Mai toate adăugat ulterior.

¹⁸ Șterse cuvintele nu a fost celit în cabinetul Direcțiunii.

¹⁹ Adăugat marele nume al autorului îi da acest drept și tăiat aprecierea noastră poate diferă de a ziarului ce redactați.

²⁰ Tăiat și tipărită.

²¹ Sub direcțiunea mea tăiat; de asemeni mai jos nu aș admite altă traducțiune decît aceea veche, deși stilul poate fi cam arhaic.

²² Tăiat: și a luptelor și am convingerea că acel ce-și face datoria în consecință nu trebuie să se teamă nici de amenințări ca acele ce-mi faceți. Voi ceti criticile Dvastră cu toată atenția și voi căuta a face îndreptare oricăreori veți cita o nedreptate sau o greșală bine indicată care să poată fi supusă corecțiunii. De asemeni, s-au adăugat cu creionul, apoi s-au șters cuvintele: precum nu voi putea da nici o atenție acuzărilor în vînt, care nu poartă nici nume de autor nici nume de piesă și care prin urmare nu pot fi pipăite.

²³ Unele greșeli de punctuație, gramaticale și de sens din aceste documente aparțin manuscriselor din arhivă. (Nota redacției).